וישב

א. אין פסוק „ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר" [1], שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „שמר את הדבר" און איז מפרש: „הי' ממתין ומצפה מתי יבא [2]". וכן שומר אמונים [3] וכן לא תשמור על חטאתי [4], לא תמתין".

דאַרף מען פאַרשטיין:

א) לכאורה איז דאָך רש"י דאָ אויסן צו מפרש זיין בלויז דאָס וואָרט „שמר" [אַז זיין טייטש איז ניט געהיט (ווי דער לשון שמירה ברוב המקומות) נאָר געווואָרט]. צוליב וואָס־זשע איז ער מעתיק אויך די ווערטער „את הדבר"?

ב) אויב רש"י וויל נאָר ברענגען אַ ראי' אַז „שמירה" באַדייט (אויך) „וואָרטן", איז דאָך גענוג צו ברענגען בלויז איין פסוק וואו דער לשון שמירה מיינט המתנה. וואָס דאַרף ער ברענגען צוויי פסוקים?

ג) וועז רש"י וואָלט געווען געבראַכט (אין זיין צווייטער ראי') דעם פסוק „לא תשמור על חטאתי" און אים ניט געווען אויסגעטייטשט — וואָלט מען שוין אַליין פאַרשטאַנען אַז דער פירוש פון „לא תשמור" איז „לא תמתין". היינט צוליב וואָס דאַרף עס רש"י אויסטייטשן בפירוש?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: בייַם ברענגען די ערשטע ראי' — דעם פסוק „שומר אמונים" — איז ער טאַקע ניט מפרש „ממתין כו'". טאָ פאַרוואָס בייַ דער צווייטער ראי' — בייַם פסוק „לא תשמור גו'" — דאַרף ער יע אויסטייטשן און זאָגן „לא תמתין"?

ב. איז דער ביאור אין דער צווי־

1) פרשתנו לז, יא.

2) ישוב הסתירה שישנה לכאורה לפי־רש"י זה מפירושו הראשון בפסוק שלפנ"ז (ד"ה הבוא גבוא) — נתבאר בארוכה בההת־ועדות.

3) ישעי' כו, ב.

בפירש"י לישעי' שם: „וכן ושמר ה' אלקיך לך" (עקב ז, יב), ומשמע שמפרש ש„ושמר" הוא לשון המתנה. אבל בפש־טות, „ושמר" שם היא מלשון שמירה כפשו־טו, כדפירש"י על הפסוק „ישמור לך הב־טחתו" *. ובזה מובן מה שהוצרך רש"י כאן להביא ראי' מנביאים וכתובים, ולא הביא מ„ושמר ה' גו'".

ועפ"ז מובן מה שאינו מביא הוכחה מ„שו־מר הברית והחסד" (מ"א ח, כג — שלפני ישעי') — אף שבפרש"י שם: ממתין כו' — כי „שומר" שם בפשטות הוא מלשון שמירה כפשוטו, כמו „ושמר גו' הברית ואת החסד" דפ' עקב.

ועד"ז יש לומר גם הטעם מה שאינו מביא הוכחה מ„שומר את פיה" (ש"א א, יב); „שמרו את עת באנה" (ירמי' ח, ז — והרי גם פסוק זה הוא לפני איוב) — שלפי פרש"י שם הוא מלשון המתנה — כי אפשר לפרש שלשון שמירה שם הו"ע שמירה כפשוטו (ראה רד"ק ומצודות לשמו־אל שם. רד"ק לירמי' שם).

*) ומה שבישעי' שם מביא רש"י פסוק זה ששמירה היא לשון המתנה — כבר דובר כמה פעמים שדרך הפשט שבפירש"י לנ"ך אינו בפשטות כ"כ כבפירושו עה"ת. ועוד י"ל בזה ואכ"מ.

4) איוב יד, טז.

טער קשיא — פֿאַרוואָס רש"י באַג־נוגנט זיך ניט מיטן פּסוק „שומר אמונים" און ברענגט אויך „לא תשמור על חטאתי":

בעת מען וואָרט (און עאכו"כ ווען מען האָפֿט און מ'איז מצפּה, מ'וויל און מ'קוקט אויס [5]) אויף אַ געווּיסער זאַך, שטייט מען דאָן אין אַ תנועה פון „נאָענטקייט" און שייכות צו דער זאַך אויף וועלכער מען וואָרט.

און דעריבער, בעת דער פּסוק רעדט בשייכות צום אידישן פֿאָלק, אַז ער וואָרט „לאמונתו של הקב"ה" [6], אַז דער אויבערשטער וועט מקיים זיין הבטחתו זיי אויסצולייזן — זאָגט ער ניט „שומר את אמונים" (וכיו"ב), נאָר „שומר אמונים" — דער וואָרט „אמונים" שטייט בסמיכות ובקירוב צום וואָרט „שומר", וויל זייער וואַרטן אויף „אמונים" — „לאמונתו של הקב"ה", איז אין אַן אופן אַז מ'איז צו דעם נאָענט.

און דערפֿאַר איז פון פּסוק „שומר אמונים" ניט קיין געוואָגנדע ראי' אַז אויך „שמר" אין אונזער פּסוק זאָל מיינען „געוואָרט" — וואָרום וויבאַלד אַז דאָ שטייט „שמר את הדבר", איז דאָ במילא ניט אַזוי לייכט צו לערנען אַז „שמר את הדבר" זאָל מיינען געוואָרט אויפן „דבר", וואָרום בעת מען וואָרט און מ'האָפֿט („ממתין ומצפה") אויף אַ געווּיסער זאַך — איז מען צו איר נאָענט.

דעריבער איז רש"י מוסיף „וכן לא תשמור על חטאתי" — וואו דאָס וואָרט „על" איז מפּסיק צווישן „תשמור" און „חטאתי", און פּונדעסטוועגן איז דאָרטן דער טייטש פון וואָרט „תשמור" — „תמתין"; און וויבאַלד אַזוי, קען מען דאָך שוין לערנען אויך ביי אונז, אַז „שמר את הדבר" מיינט „הי' ממתין ומצפה כו'".

ועפ"ז איז אויך פֿאַרשטאַנדיק וואָס רש"י איז (פֿאַר זיין פּירוש) מעתיק די ווערטער „(שמר) את הדבר" — הגם אַז ער איז מפרש בלויז דאָס וואָרט „שמר" — בכדי צו מדגיש זיין דער־מיט, אַז כאָטש דאָס וואָרט „את" איז מפּסיק צווישן „שמר" און „הדבר" פּונדעסטוועגן מיינט עס „הי' ממתין כו'" — אַזוי ווי ביי „לא תשמור על חטאתי" וואָס מיינט „לא תמתין".

ג. עס איז אָבער נאָך ניט פֿאַרשטאַנדיק:

וויבאַלד אַז לפי הנ"ל איז דער פּסוק „לא תשמור גו'" מער ענלעך צו אונזער פּסוק ווי דער פּסוק „שומר אמונים" — איז צוליב וואָס ברענגט רש"י אויך דעם פּסוק „שומר אמונים", און נאָך מער: ער ברענגט אים פֿאַר דעם פּסוק „לא תשמור גו'" [7]?

ווען עס ווערן פֿאַרשטאַנדיק דער־מיט, וואָס רש"י בעת ער פֿאַרטייטשט אונזער פּסוק „שמר את הדבר", זאָגט ער דעם לשון „הי' ממתין ומצפה כו'". משא"כ (בסיום פּירושו) ווען ער טייטשט דעם פּסוק „לא תשמור

5) ראה לקמן סעיף ג.
6) רש"י ישעי' שם.

7) ואין לומר דמכיון שכללות ההוכחה שלשון שמירה פירושו (לפעמים) המתנה הוא גם מהפסוק „שומר אמונים" (אלא שבנדו"ד מפני הפסק תיבת „את" קשה לפרש כן וזקוקים להוכחה מיוחדת), לכן מביא רש"י גם פסוק זה לפי שנאמר בספר ישעי' שלפני ספר איוב — כי דרכו של רש"י בכ"מ להביא רק הפסוקים שמוכרחים לפירושו.

גו׳״, זאגט ער (בלויז) ״לא תמתין״ — און ניט ״ותצפה״.

די סיבה צו אט־דעם חילוק איז מובן בפשטות: דער לשון ״ממתין״ פאסט אויך ווען ער וויל אז די זאך וועלכע מען ערווארט זאל ניט געשען (אבער עס היינגט ניט אפ אן עם); משא״כ ״מצפה״ מיינט, אז ער האפט און קוקט ארויס אויף דער זאך — ווען וועט זי שוין קומען. ובלשון רש״י ״מצפה מתי יבא״.

און דעריבער, אין אונזער פסוק, וואו מען רעדט לערנען אז יעקב האט טאקע געהאפט און ארויסגעקוקט דערצו אז יוסף׳ס חלום זאל מקויים ווערן[8], זאגט רש״י דעם לשון ״הי׳ ממתין ומצפה כו׳״; משא״כ ביי ״לא תשמור על חטאתי״, וואס די טענה פון איובן איז געווען אויף דעם וואס דער אויבערשטער וואלט ניט מיט זיין באשטראפן אים — פאסט דאך דאלט ניט דער ענין ״מצפה״*[8a].

[נוסף צו דעם וואס עס איז בכלל ניט שייך צו זאגן אז דער אויבער־שטער זאל האפן ח״ו צו באשטראפן אן מענטשן, וואלרום אדרבה: דער אויי־בערשטער וויל דאך און איז זיך משתדל אז דער מענטש זאל תשובה טאן און דערמיט פארמיידן די שטראף[9]]

— זאגט דעריבער רש״י בלויז ״לא תמתין״[10].

ד. עפ״ז איז פארשטאנדיק וואס רש״י באגנוגנט זיך ניט מיט ברענ־גען דעם פסוק ״לא תשמור גו׳״ און ברענגט אויך דעם פסוק ״שומר אמו־נים״ — ווייל דוקא אין פסוק ״שומר אמונים״ איז דער פירוש פון ״שומר״ — ״ממתין ומצפה״ (וואס איידן האפן און קוקן ארויס צו דער גאולה), אזוי ווי אין אונזער פסוק.

און דערפאר ברענגט רש״י דעם פסוק ״שומר אמונים״ פאר ״לא תש־מור גו׳״ — ווייל [נוסף דערצו וואס ער שטייט אין א פריערדיקן ספר[11]]

---

8) כי מלשון הכתוב ״ויקנאו בו אחיו ואביו שמר גו׳״ מוכח שרק אביו שמר את הדבר ולא אחיו, ומכיון שגם אחיו המתינו לזה (דאל״כ, לא היו מקנאים בו), עכצ״ל שפירוש ״שמר״ כאן הוא ״ממתין ומצפה כו׳״, שזה הי׳ רק באביו.

*8) ועפ״ז יובן גם מה שבפירושו על ״שומר את פיה״ (ש״א א, יב) מביא ב׳ הוכחות — מ״שמר את הדבר״ ומ״לא תש־מור על חטאתי״ — כי בפירושו ״מצפה מתי תפסיק״ ב׳ קצוות: מצפה — בדומה ל״שמר את הדבר״; ״מתי תפסיק״ — בדו־מה ל״לא תשמור על חטאתי״.

9) כפרש״י לפני זה נח (ו, יד): הטריחו . . (וטורח רב ביותר) ק״כ שנה . . אולי ישובו.

10) ועפ״ז יובן גם מה שרש״י בפי־רושו לאיוב שם, מוסיף [לאחרי שמביא הוכחה מ״ואביו שמר את הדבר״] הוכחה מלשון חז״ל* ״לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע״ז פלונית״ — כי ״שמר״ שבפר־שתנו (ועד״ז בפי׳ עקב לפי פרש״י בנ״ך — ראה לעיל הערה 3) פירושו ״ממתין ומצפה״, ולכן הוזקק רש״י להוכיח מ״לא יאמר כו׳ שמור לי כו׳״, שפירוש ״שמור״ שם הוא (רק) המתן. ועפ״ז מובן גם מה שלא הביא רש״י את זה בישעי׳ שם שלפני ס׳ איוב.

11) אבל מטעם זה בלבד, לא רק שלא הי׳ רש״י מקדימו, אלא גם לא הי׳ מביא אותו כלל, כנ״ל הערה 7.

---

*) בפרש״י איוב שם: ובלשון המש־נה, וכבר צויין שם שאי״ז במשנה כ״א בגמרא סנה׳ סג, ב (הובא בפרש״י משפטים כג, יג).

זיין ראי' פון „שומר אמונים" איז צום עצם טייטש פון וואָרט „שמר", אַז ער מיינט „ממתין ומצפה"; אָבער זיין ראי' פון „לא תשמור על חטאתי" איז בלויז דערויף אַז דער (וואָרט שמירה פון) לשון המתנה, פֿאַסט אויך אין פאַל וואו ס'איז פֿאַראַן אַ תיבה המפסקת צווישן דער „שמירה" און דער זאַך וואָס מען דערוואָרט, כנ"ל סעיף ב'.

און דאָס איז אויך דער טעם וואָס רש"י, בעת ער ברענגט דעם פסוק „לא תשמור גו'" טייטשט ער אויס בפירוש „לא תמתין" — בכדי דער־מיט צו מאַכן קלאָר, אַז מיט זיין ברענגען דעם פסוק מיינט ער בלויז צו ברענגען אַ ראי' אויף אַ זייטיקן ענין (צו באַוואָרענען אַ קשיא), אָבער ניט צו זיין עצם פירוש אַז „שמר" מיינט „ממתין ומצפה" — ווייל דער טייטש פון „לא תשמור גו'" דאָרט איז בלויז „לא תמתין".

ה. פון די ענינים פון „ייגה של תורה" אין אונזער פירוש רש"י:

שוין געזאָגט פיל מאָל[12], אַז כאָטש דאָס וואָס „גלינו מארצנו" איז געקומען „מפני חטאינו", איז אָבער די כוונה פנימית פון דעם גלות — בכדי אַז דורכדעם זאָל מען צוקומען צו אַ העכערע דרגא לגבי ווי מ'איז געווען פאַר'ן גלות — צו דעם מצב ווי אידן וועלן זיין אין דער גאולה העתידה, וואָס דאַן וועט זיין אַזאַ עילוי וואָס איז נאָך העכער ווי עס איז געווען בזמן שביהמ"ק הי' קיים[13].

ועפ"ז קומט אויס, אַז כאָטש בפועל קומט די גאולה נאָכן גלות [ביז אַז אפילו די התחלת הגאולה — וואָס „נולד מושיען של ישראל", איז אויך געקומען (אַ רגע) נאָך דעם חורבן[14]] — וויבאַלד אָבער אַז די כוונה פון גלות איז צוליב דער גאולה (הגם אַז בפועל איז דער גלות געקומען „מפני חטאינו"), קומט דאָך אויס אַז אין זייער כוונה איז די גאולה פאַרן גלות.

און דאָס איז רש"י מרמז מיטן ברענגען אין זיין פירוש אויף „שמר את הדבר" — פריער דעם פסוק „שומר אמונים" און ערשט דערנאָך „לא תשמור על חטאתי":

דער קיום פון יוסף'ס חלום, וואָס רעדט זיך אין אונזער פסוק, איז געווען בכדי עס זאָל זיך אויספירן דער „כי[15] גר יהי' זרעך בארץ לא להם"[16] — דער גלות מצרים וואָס איז אַ שרש[17] אויף אַלע גליות.

און אויף דעם זאָגט רש"י, אַז כאָטש די גליות (וועלכע זיינען נשתלשל געווארן פון גלות מצרים) זיינען געקומען אַלס אַ „פרעון" אויף „חטאינו" — דער ענין פון „לא תשמור על חטא־

---

12) ראה לעיל ע' 61 ואילך. לקמן ע' 195.

13) ראה פרש"י לך (טו, יט): ירושה לעתיד. רמב"ם בסופו — סוף הל' מלכים. בהנסמן בהערה הקודמת.

14) איכ"ר פ"א, נא. ויש לתוך זה עם מרז"ל (מגילה יג, ב) דהקב"ה מקדים רפואה למכה.

15) לך טו, יג.

16) כמובן בפשטות. וראה גם רש"י פר' שתנו לו, יד.

17) ראה לקו"ש ח"ט ע' 178 הערה 28. — ועפ"ז יובן פרש"י לך (טו, יב) גליות (ל' רבים. וראה ג"כ בפרש"י שם טו, יג. טו, יט). ויומתק מש"כ שם (טו, יד) לרבות ד' מלכיות.

תי"[18], אבער[19] די ערשטע (און עיקר) סיבה צום גלות, איז די גאולה העתידה — "שומר אמונים":

18) ואף שגלות מצרים עצמו לא הי' בגלל חטא (ע"ד הפשט*. וראה שמו"ר פ"ה, כב: העם הזה מה עשו) — בכל זה, מביא רש"י כאן הפסוק "לא תשמור על חטאתי" (כענין שני עכ"פ), לפי שגלות מצרים הוא שרש לכל הגליות הבאים "מפני חטאינו".

ויומתק ביותר ע"פ פרש"י שמות ב, יד: שהם ראויים לכך. ולהעיר גם ממחז"ל (ב"ר פמ"ד, כא) שבחר אברהם אבינו שעבוד גליות כנגד גיהנם (ש"שעבוד" שם כולל גם שעבוד מצרים), והרי גיהנם הוא פרעון על חטא.

19) ויש לומר שזהו גם הטעם (בפנימיות הענינים) מה שבענין פרעון על חטא מפסיק הכתוב (בתיבת על) — כי מכיון שאינו רוצה בהפרעון, ה"ה בריחוק מזה. ועד"ז הוא גם ב"שמר את הדבר" כיון שהביא ל"כי גר יהי' זרעך"* — שמכיון שה־

*) בזהר ח"א פא, ב: כיון דנחת אברהם למצרים בלא רשו אשתעבידו בנוי במצרים ארבע מאה שנין. אבל בפרש"י לך יב, י: הקב"ה . . משיאו לצאת ממנה. וראה לעיל ע' 63.

*) ואף שבפשטות, מה שיעקב שמר את הדבר הוא שהי' ממתין ומצפה למלכותו של יוסף — הרי הכוונה בכ"ז (בפנימיות הענינים) הי' — גלות מצרים (והגאולה), וכמאמר"ל: ראוי הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו (שבת פט, ב) —

אלא שענין זה לא נתלבש בידיעתו של יעקב. ובדוגמת "וישלחהו מעמק חברון — מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון כו'" (לז, יד פירש"י שם) — אף ש"וישלחהו גו'" קאי על יעקב.

**) ראה עד"ז בד"ה ע"כ יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ קונט' ח"א) פ"ב: "דהן אמת דהצמצום הראשון הוא בשביל הגילוי . . גוף ועצם הצמצום הוא היפך הרצון, דרצון העליון הוא שיהי' גילוי אור". עי"ש באריכות.

דער פרעון אויפן חטא איז בלויז דער אופן ווי דער גלות איז געקומען בפועל, אבער דער עיקר תכלית פון גלות [וואס ב"כוונה" איז עס געווען נאך פאר "ומפני חטאינו"] איז, בכדי אז דורכדעם זאל מען צוקומען סוף סוף צום "ישובו הנה"[20] אין אן אופן פון "קהל גדול ישובו הנה"[21] און פון ירחיב ה"א את גבולך גו' ונתן לך את כל הארץ[22] — מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת את הקיני גו'[23] — צום עילוי וואס וועט זיין אין דער גאולה העתידה דורך משיח צדקנו, יבא ויגאלנו בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ וישב תשכ"ז)

רצון בהגלות הוא רק בשביל הגאולה שתבוא על ידו — הרי הגלות עצמו הוא (כמו) היפך הרצון**, ולכן הוא בריחוק ממנו.

20) לך טו, טז.

21) ירמי' לא, ז.

22) שופטים יט, ח.

23) לך טו, יח ואילך.

**) ראה עד"ז בד"ה ע"כ יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ קונט' ח"א) פ"ב: "דהן אמת דהצמצום הראשון הוא בשביל הגילוי . . גוף ועצם הצמצום הוא היפך הרצון, דרצון העליון הוא שיהי' גילוי אור". עי"ש באריכות.